

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΜΑΣ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Του κ. ΦΩΤΙΟΥ ΑΛ. ΒΑΚΑΚΗ

Δρος Γεωργοοικονομολόγου— Έμπειρογνώμονος του ΦΑΟ

Υποστηρίζεται στο άρθρο αυτό πώς ενώ η αύξηση του μεγέθους της γεωργικής γης των εκμεταλλεύσεων πρέπει ν' αποτελέσει, κατά το μέτρο που είναι εφαρμόσιμη, στρατηγικής σημασίας προσπάθεια, ο βασικός προσανατολισμός πρέπει να είναι η αύξηση της κλίμακος παραγωγής των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, κάτω από συνθήκες ελεγχόμενης τεχνικής και οικονομικής αποτελεσματικότητας. Το άρθρο αυτό δεν εξαντλεί το θέμα: προσθέτει μια άποψη στο γενικότερο προβληματισμό που κατέχει, την εποχήν αυτή, όσους ασχολούνται από πιο κοντά με το αγροτικό μας πρόβλημα.

1.—ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΓΗΣ ΤΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ

Οί γεωργικές επιχειρήσεις, πρέπει να παίζουν ρόλο πρωταρχικό σε κάθε προσπάθεια εφαρμογής προγραμμάτων γεωργικής ανάπτυξεως. Είναι η αρχή και το τέλος του κυκλώματος προγραμματισμού, το σημείο όπου τα πρόσωπα και γενικά κίνητρα παίρνουν συγκεκριμένη μορφή, συνεξετάζονται με ώρισμα. Πρόσωπα, με ώρισμένη παραγωγική διάρθρωση, με ώρισμένο χώρο και με ώρισμένες προσδοκίες συμφερόντων. Γι' αυτό η ιστορική και κανονιστική ανάλυση των γεωργικών επιχειρήσεων, από την οποία θα προσδιοριστεί η λανθάνουσα παραγωγική δυναμικότητά τους και τα περιθώρια διευρύνσεως αυτής της δυναμικότητας, αποτελεί βασική ύποδομή για τον προγραμματισμό της γεωργικής ανάπτυξεως.

Οί γεωργικές επιχειρήσεις στη Χώρα μας χαρακτηρίζονται από δύο βασικές διαρθρωτικές αδυναμίες: το μικρό μέγεθος της κατατεμαχισμένης γεωργικής γης που διαθέτουν και τη μεγάλη, σχετικά με το μέγεθος αυτό, πίεση εργατικού δυναμικού. Αν τα στοιχεία της τελευταίας απογραφής είναι σωστά, πρέπει να υπάρχουν ένα εκατομμύριο περίπου γεωργικές εκμεταλλεύσεις με 1,2 εκατομμύρια οικονομικώς ενεργά άτομα. Όσο για τον αγροτικό πληθυσμό, δηλαδή τα άτομα που ζούν άμεσα από την παραγωγική δραστηριότητα των εκμεταλλεύσεων αυτών, δεν γνωρίζουμε πολλά πράγματα, γιατί η απογραφή

χαρακτηρίζει τον αγροτικό πληθυσμό με βάση το μέγεθος των οικισμών· υπολογίζεται πως ο αγροτικός πληθυσμός είναι περίπου τρία εκατομμύρια. Μετά στοιχειά αυτά το μέσο μέγεθος της γεωργικής εκμεταλλεύσεως είναι 35 στρέμματα γεωργικής γης και 1,2 ενεργά άτομα (που ισοδυναμούν με 10 ημέρες εργασίας το στρέμμα).

Είναι αυθαίρετη κάθε προσπάθεια προσαρμογής αυτών των στοιχείων στη σημερινή πραγματικότητα. Κι' όμως είναι μεγάλη ή ανάγκη να την γνωρίσουμε αφού αποτελεί βασικό στοιχείο για να εδραιώσουμε τις θέσεις μας στις διαπραγματεύσεις για την ένταξη μας στην Ε.Ο.Κ. και η μόνη σωστή βάση πάνω στην οποία θα στηριχτεί ο προγραμματισμός των μελλοντικών προσπαθειών.

Είναι γνωστό πως ένα μεγάλο μέρος των αρχηγών των γεωργικών εκμεταλλεύσεων είναι μεγάλης ηλικίας και επομένως δεν θα παρουσιάσουν μεγάλη αντίσταση στην έξοδό τους από το γεωργικό επάγγελμα. Θα μπορούσαμε το μέρος αυτό να το διαγράψουμε από τη μελλοντική δύναμη των γεωργικών εκμεταλλεύσεων αν γνωρίζαμε πως στεροούνται διαδοχής στο γεωργικό επάγγελμα. Το ζήτημα της διαδοχής είναι μια από τις σοβαρότερες μεταβλητές και πρέπει να ληφθεί υπ' όψη στα μελλοντικά σχέδια με τον πραγματικό και όχι τον υποθετικό προσδιορισμό της.

Επίσης είναι γνωστό πως ένα μέρος της γεωργικής γης ανήκει σε ανθρώπους που δεν ασχολούνται με τη γεωργία και έχουν εκχωρήσει, ευκαιριακά, τη χρήση της σε άλλους. Οί άνθρωποι αυτοί δεν θα έπρεπε να εμφανίζονται στη δύναμη των γεωργικών εκμεταλλεύσεων γιατί δεν ασκούν οί ίδιοι γεωργική παραγωγική δραστηριότητα.

Υπάρχει ακόμη μια σοβαρή κατηγορία ανθρώπων που ενώ δήλωσαν γεωργική παραγωγική δραστηριότητα, ή ίδια αποτελεί γι' αυτούς όριακή και μη υπολογίσιμη πηγή εισοδήματος, επειδή είναι άλλο το επάγγελμά τους. Στην κατηγορία αυτή δεν περιλαμβάνονται εκείνοι που είναι κατ' επάγγελμα γεωργοί και έχουν μικρή έκταση γεωργικής γης, και κατά συνέπεια μικρό εισόδημα, γιατί αυτοί είναι υπολογίσιμες, μελλοντικά, μονάδες.

Αν είχαμε συγκεκριμένα στοιχεία για κάθε μια από τις πάρα πάνω κατηγορίες θα μπορούσαμε να δώσουμε την πραγματική διάσταση στο μέγεθος της γεωργικής γης κατά εκμετάλλευση και να στηρίξουμε πάνω σε πραγματικά δεδομένα την αισιοδοξία μας για τις δυνατότητές μας. Για να μπορέσουμε όμως να δομώμε προς τα που οδηγούμαστε με ένα βελτιωμένο μέγεθος γεωργικής γης κατά εκμετάλλευση κάνουμε μια αυθαίρετη και όπωσδήποτε άκρεια παραδοχή. Με βάση τις σκέψεις που διατυπώσαμε και τα αποτελέσματα των μελλοντικών προσπαθειών για μείωση του αριθμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, παραδεχόμεστε πως ο αριθμός τους μπορεί να μειωθεί δραστικά, για να φτάσει τις 450.000 περίπου. Σε μια τέτοια περίπτωση το μέσο μέγεθος κατά εκμετάλλευση θα είναι της τάξεως των 80 στρεμμάτων καλλιεργησίμου γης, δηλαδή κάτι λιγότερο από το 50% του αντίστοιχου μεγέθους στην Ε.Ο.Κ. (175 στρέμ. στα όποια όμως περιλαμβάνονται και οί βοσκότοποι). Μια τέτοια προοπτική, τουλάχιστο για την προσεχή δεκαετία, φαίνεται άπραγματοποίητη, όταν μάλιστα λάβουμε υπ' όψη

μας πώς στη περίοδο 1961-1971 τὸ μέσο μέγεθος τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων αὐξήθηκε κατὰ 7,6% καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων μειώθηκε κατὰ 9,4%. Μὲ τὸ βελτιωμένο αὐτὸ μέγεθος, ἂν ἡ παραγωγικότητα τοῦ ἀγροτικοῦ τομέα ἦταν ἴση μὲ τὴν ἀντίστοιχη στὴν Κοινότητα, θὰ μπορούσαμε νὰ ἔχουμε εἰσόδημα κατὰ ἐκμετάλλευση ἴσο μὲ τὸ 50% τοῦ ἀντιστοίχου Κοινοτικοῦ. Ἡ παραγωγικότητα ὅμως τῆς γεωργίας μας εἶναι 50% τῆς ἀντιστοίχου παραγωγικότητος τῆς Κοινότητος. Σ' αὐτὸ βέβαια συμβάλλει καὶ τὸ γεγονός πὼς σήμερα ὑπάρχει ὑπεράριθμο ἐργατικὸ δυναμικὸ στὴ γεωργία.

2.— ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΚΗΣ ΓΗΣ ΣΑΝ ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ ΤΗΣ ΚΛΙΜΑΚΟΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΙΚΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ

Ἡ κατάσταση αὐτὴ καὶ τὸ γεγονός πὼς τὸ 65% τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων στὴ Χώρα μας ἔχουν μέγεθος μικρότερο ἀπὸ 35 στρέμματα, ὀδηγοῦν, σὲ πρώτη ἄποψη στὴν ἀπογοήτευση. Ἡ ἀπογοήτευση μεγαλώνει ὅταν, ἀπὸ λανθασμένη τακτικὴ, ταυτίζεται τὸ μέγεθος τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων μὲ τὴν ποσοτικὴ καὶ μόνον διάσταση τῆς γεωργικῆς γῆς. Τὸ μέγεθος τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων πρέπει νὰ μετρηθεῖ μὲ βάση τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παραγωγικῆς τους δραστηριότητος, ποῦ ἀφορᾷ στὸ παραγόμενο προϊόν καὶ στὴν ἐξασφάλιση ἐπιθυμητοῦ ἐπιπέδου ἀπασχολήσεως τοῦ διαθεσίμου ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Ἄν χρησιμοποιηθεῖ σὰν μέτρο τοῦ μεγέθους τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων τὸ προϊόν τῆς παραγωγικῆς τους δραστηριότητος, μὲ προκαθορισμένη συμμετοχὴ σ' αὐτὸ τῆς ἐργασίας, μπορούμε εὐκόλα νὰ καταλάβουμε πὼς τὸ ὅτι ἐμεῖς ἔχουμε μικρότερο μέγεθος γεωργικῆς γῆς δὲν σημαίνει πὼς οἱ γεωργοὶ οἱ δικοὶ μας πρέπει, κατ' ἀνάγκη, νὰ εἶναι φτωχότεροι ἀπὸ τοὺς συναδέλφους τους τῆς Ε.Ο.Κ. Κι' ὅταν ἀκόμα θεωρήσουμε τὴ γεωργικὴ γῆ σὰν τὸ μοναδικὸ συντελεστὴ παραγωγῆς πρέπει νὰ τὸν δοῦμε σὰν μέγεθος τρισδιάστατο, μὲ τὴν διάσταση τὴν ποσοτικὴ, τὴ ποιοτικὴ καὶ τὴ χωροταξικὴ. Αὐτὸ σημαίνει πὼς ὀρισμένο ἐπίπεδο παραγωγῆς μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθεῖ μὲ διάφορους συνδυασμοὺς μεγέθους, ποιότητος καὶ θέσεως γεωργικῆς γῆς.

Ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος τῶν δύο τελευταίων δεκαετιῶν στὸν τομέα τῆς γεωργίας, πρόοδος ποῦ συνεχίζεται μὲ γρηγορότερο ρυθμὸ, κάνει ὥστε τὸ μέγεθος τῆς γεωργικῆς γῆς, σὰν ἐρμηνευτικὴ μεταβλητὴ τῆς κλίμακος παραγωγῆς τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων, νὰ μὴ παίζει πρωτεύοντα ρόλο. Ὑπείσρχονται δύο μεταβλητὲς ἀποφασιστικῆς σημασίας : (α) Τὸ εἶδος τῶν καλλιεργειῶν, ἀφοῦ σὲ μιὰ ἔκταση ὀρισμένης ποιοτικῆς καταστάσεως μπορεῖ νὰ ἐγκατασταθοῦν, μὲ διάφορο βαθμὸ ἐπιτυχίας, περισσότερες ἀπὸ μιὰ καλλιέργειες καὶ (β) Ἡ τεχνικὴ παραγωγῆς καὶ ἡ ἔνταση τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας, δηλαδὴ ὁ ποιοτικὸς καὶ ποσοτικὸς συνδυασμὸς τῶν εἰσροῶν καὶ τῆς ἐργασίας στὴ γεωργικὴ παραγωγή. Ἄν λάβουμε ὑπ' ὄψη μας πὼς ἡ τεχνικὴ παραγωγῆς φτάνει μέχρι τοῦ σημείου νὰ μεταβάλλει ἐπιθυμητὰ τὴν ποιότητα τῆς γεωργικῆς γῆς καὶ νὰ ἀμβλύνει ἢ νὰ

ἐξουδετερώνει τις ἀντίξοες συνθήκες τοῦ περιβάλλοντος ὑπὲρ ὀρισμένης καλλιέργειας, καταλαβαίνουμε πόσο περιορίζεται ὁ ρόλος τῆς ποσοτικῆς διαστάσεως τῆς γῆς στὸν καθορισμὸ τῆς κλίμακος παραγωγῆς τῆς γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως.

Εἶναι ὅμως ἐξ ἴσου γνωστὸ πὼς ἡ ἐλάχιστη ἀδιαίρετη μονάδα τεχνολογίας γιὰ τὴν παραγωγή συνδυάζεται, οἰκονομικά, μὲ ἓνα ἐλάχιστο ποσοτικὸ ὄριο τῆς γεωργικῆς γῆς. Ἐάν μιὰ συγκεκριμένη γεωργικὴ ἐκμετάλλευση κατέχει γεωργικὴ γῆ λιγώτερη ἀπὸ τὸ τεχνολογικὸ ἐλάχιστο ὄριο δὲν εἶναι, κατ' ἀνάγκη, καταδικασμένη νὰ ἐφαρμόσει τεχνολογία λιγώτερο ἀποτελεσματικὴ, πού νὰ συμβιβάζεται μὲ τὸ μέγεθος τῆς γεωργικῆς γῆς πού διαθέτει. Αὐτὸ συμβαίνει σήμερα καὶ ὀδηγεῖ σὲ ἀποτυχία. Ἄρκει νὰ βρεθεῖ σ' ἓνα πλαίσιο ἐξωτερικῶν οἰκονομῶν πού νὰ τῆς ἐπιτρέπουν νὰ ἐντάξει τὴν παραγωγικὴ τῆς δραστηριότητα σ' ἓνα ὁμοιογενὲς σύνολο περιπτώσεων μὲ μέγεθος γεωργικῆς γῆς ἐπαρκὲς γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς καταλλήλου τεχνολογίας. Ἡ δημιουργία ἐνὸς τέτοιου πλαισίου ἐξωτερικῶν οἰκονομῶν γιὰ τὶς γεωργικὲς ἐκμεταλλεύσεις πρέπει νὰ ἀποτελέσει τὴ βάση γιὰ τὴ γεωργικὴ ἀνάπτυξη.

Καταλήγουμε στὴν ἄποψη πὼς ὅταν λέμε μέγεθος γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων δὲν πρέπει νὰ τὸ συνδέουμε μὲ τὸ μέγεθος τῆς γεωργικῆς γῆς ἀλλὰ μὲ τὴν κλίμακα παραγωγῆς, στὸν προσδιορισμὸ τῆς ὁποίας ἡ γεωργικὴ γῆ συμβάλλει σὰν μιὰ ἀπὸ τὶς ἐρμηνευτικὲς μεταβλητές, χωρὶς νὰ εἶναι κατ' ἀνάγκη καὶ ἡ σπουδαιότερα. Ἡ ἄποψη αὕτη ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὴν Directive 159/72 τῆς ΕΟΚ «περὶ ἐκσυγχρονισμοῦ τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων», στὴν ὁποίαν ἡ ἔννοια τοῦ μεγέθους δὲν συνδέεται μὲ τὴν ἔκταση ἀλλὰ μὲ τὸ ὕψος τῆς παραγωγικῆς ἰκανότητος καὶ κυρίως μὲ τὸ ὕψος τῆς ἀμοιβῆς τοῦ συντελεστοῦ «ἐργασίας». Καὶ κάτι περισσότερο. Ὅταν ἡ κλίμακα παραγωγῆς ἐκφράζεται ὄχι σὲ φυσικὰ ἀλλὰ σὲ χρηματικὰ μεγέθη, στὸν προσδιορισμὸ τῆς παίζουν σοβαρὸ ρόλο καὶ δύο ἄλλες μεταβλητές, πού θὰ εἶναι καὶ ἀντικείμενο συστηματικῆς παρεμβάσεως στὰ πλαίσια τῆς Κοινῆς Ἀγροτικῆς Πολιτικῆς. Ἡ τιμὴ τῶν προϊόντων καὶ οἱ τιμὲς τῶν συντελεστῶν παραγωγῆς.

3.— ΑΝΑΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΩΝ

3.1.— Προσδιοριστικοὶ παράγοντες τοῦ ἀναπροσανατολισμοῦ τῶν προσπαθειῶν.

Ἡ προσπάθεια γιὰ τὴν καλύτερη ὀργάνωση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς πρέπει νὰ στηριχθεῖ στὴ σημερινὴ πραγματικότητα, ὅπως τὴν προσδιορίζει ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος, ἡ οἰκονομικὴ λογικὴ, ἡ διακρατικὴ συνεργασία καὶ ἡ κοινωνικὴ ἀναγκαιότητα.

(α) Ἡ τεχνολογικὴ πρόοδος ἐξασφαλίζει τεχνικὲς λύσεις πού μπορεῖ νὰ αὐξήσουν στὸ πολλαπλάσιο τὴ φυσικὴ παραγωγικότητα τῆς γεωργι-

κῆς γῆς μὲ κατάλληλη χρησιμοποίηση : τῶν συνθηκῶν τοῦ περιβάλλοντος, βελτιωμένου ἐμβίου ὕλικου καὶ εἰδικῶν τεχνικῶν παραγωγῆς. Ἐπιτυγχάνεται ἔτσι μίᾳ ἐντυπωσιακῇ μεγέθυνση τῆς κλίμακος παραγωγῆς τῆς γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως μὲ μικρὸ μέγεθος γεωργικῆς γῆς. Τὸ πρόβλημα εἶναι ἡ μεγέθυνση αὐτὴ νὰ ἀποδεικνύεται, μὲ βάση τὰ οἰκονομικὰ δεδομένα καὶ τὸ ἀποδεκτὸ σύστημα κριτηρίων ἀξιολογήσεως, οἰκονομικὰ συμφέρουσα καὶ κοινωνικὰ (δηλαδὴ πολιτικὰ) ἀποδεκτῆ.

(β) Ἡ Οἰκονομικὴ λογικὴ ἐπιβάλλει τὴν καλύτερη δυνατὴ χρησιμοποίηση τῶν ἐδαφικῶν πόρων ποὺ καὶ ἀνεπαύξητοι εἶναι καὶ ἀμετακίνητοι γεωγραφικὰ καὶ ἄφθαρτοι ὅταν συντηροῦνται. Εἶναι μιὰ μεταβλητὴ στὸν προσδιορισμὸ τῆς ὁποίας πρέπει ὡποσδήποτε νὰ προσαρμοστοῦμε καί, γιὰ νὰ ἐπιτύχουμε αὐτὸ ποὺ θέλουμε, νὰ ρυθμίσουμε τὸν ποσοστικὸ καὶ ποιοτικὸ συνδυασμὸ τῶν ἄλλων συντελεστῶν παραγωγῆς κατὰ τρόπον ποὺ νὰ ἐπιτυγχάνεται ἱκανοποιητικὴ κλίμακα παραγωγῆς καὶ ταυτόχρονα κόστος παραγωγῆς κοινωνικοοικονομικὰ ἀποδεκτῶν.

(γ) Ἡ διακρατικὴ συνεργασία σὲ μόνιμη βάση διευκολύνει τὸν μακροχρόνιο προγραμματισμὸ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς καὶ προσδιορίζει ἔτσι τὸ εἶδος τῶν καλλιεργειῶν ποὺ πρέπει νὰ ἀναπτυχθοῦν, τὰ ποσοστικὰ ὅρια αὐτῶν καὶ τὶς οἰκονομικὰς προϋποθέσεις ἀξιοποιήσεως τῆς παραγωγῆς. Στὰ πλαίσια τῆς Ε.Ο.Κ. πρέπει καὶ θὰ εὑρεθῆ τρόπος προγραμματισμοῦ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς ὥστε νὰ γίνεται κατάλληλη καὶ ἐγγυημένη χωροταξικὴ κατανομή τῆς γιὰ τὴν ἐκμετάλλευση τῶν συγκριτικῶν πλεονεκτημάτων κάθε Χώρας καὶ τὴν ἐξειδίκευσή τῆς σὲ ὠρισμένη παραγωγή. Ἐὰν κατάλληλα προβληθοῦν τὰ συγκριτικὰ μας πλεονεκτήματα γιὰ τὴν παραγωγή γεωργικῶν προϊόντων μεγαλύτερης εἰσοδηματικῆς ἀξίας, θὰ εἶναι δυνατὴ μιὰ μεγαλύτερη συμμετοχὴ στὴ γεωργία μας τῶν προϊόντων αὐτῶν ποὺ διευρύνουν τὴν κλίμακα παραγωγῆς τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων καὶ ἐξουδετερώνουν τὶς οἰκονομικὰς ἐπιπτώσεις τοῦ μικροῦ μεγέθους τῆς γεωργικῆς γῆς.

(δ) Ἡ κοινωνικὴ καὶ ἐθνικὴ σκοπιμότητα ἐπιβάλλουν σύμμετρη ἀνάπτυξη τοῦ ἀγροτικοῦ ἐλληνικοῦ χώρου καὶ ἱκανότητα τοῦ Γεωργικοῦ Τομέα νὰ κρατήσῃ, ὑπὸ ὄρους οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ ἱκανοποιητικούς, τὴν πληθυσμιακὴν του πίεση. Ὅχι γιὰτὶ πιστεύουμε πὼς ὁ ἀγροτικὸς πληθυσμὸς δὲν θὰ μειωθῆ στὸ μέλλον, ἀλλὰ γιὰτὶ πιστεύουμε πὼς ὁ ἐλληνικὸς πληθυσμὸς πρέπει νὰ αὐξηθῆ καὶ εἶναι δύσκολο νὰ δημιουργηθοῦν στοὺς ἄλλους τομεῖς, τόσο γρήγορα, τόσες πολλὰς εὐκαιρίες ἀπασχολήσεως ποὺ νὰ ἀπορροφήσουν καὶ τὴν αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τὴν ἐξοδο ἀπὸ τὸν ἀγροτικὸν τομέα. Εἶναι ἀκόμα πεποίθησή μας πὼς, ὅταν ὑπάρχει καλὴ ὀργάνωση καὶ ἀποτελεσματικὸς προγραμματισμὸς στὸ κύκλωμα παραγωγῆς καὶ διαθέσεως τῶν γεωργικῶν προϊόντων, εἶναι οἰκονομικώτερη ἢ δημιουργία νέων εὐκαιριῶν ἀπασχολήσεως στὸ Γεωργικὸν Τομέα. Ἄρκοῦν δύο προϋποθέσεις. Ἡ πρώτη ἀφορᾷ στὸ κεφάλαιο : τὸ κεφάλαιο νὰ συναντᾷ τὸ ἐργατικὸν δυναμικὸν ἐκεῖ ποὺ πρέπει καὶ μὲ τὴν μορφήν ποὺ ἀπαιτεῖ τὸ γενικώτερον συμφέρον καὶ ὄχι τὸ ἀνθρώπινον δυναμικὸν τοῦ ἀγροτικοῦ περιβάλλοντος νὰ κατευθύνεται στὸν τόπον ποῦ, μὲ μόνον τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον, δια-

λέγει τὸ κεφάλαιο. Ἡ δευτέρα ἀφορὰ στὴν ὀργάνωση τῆς παραγωγῆς : δὲν μποροῦμε νὰ μείνουμε στὸ σημερινὸ σχῆμα ὀργανώσεως, πού οἱ γεωργικὲς ἐκμεταλλεύσεις ἀποτελοῦν ἓνα «ἄτυπο» σύνολο ἀσυνδέτων παραγωγικῶν μονάδων μικρῆς κλίμακος παραγωγῆς. Ἐπίσης δὲν μποροῦμε νὰ στηρίξουμε τὴ γεωργικὴ παραγωγή σὲ Νομικὰ Πρόσωπα, τὰ ὁποῖα γιὰ νὰ λειτουργήσουν θὰ ἀπαιτήσουν τὴ μετατροπὴ τῶν γεωργῶν σὲ ἀγρεργάτες καὶ ἐκμισθωτὲς γῆς. Ἀπὸ ἓνα τέτοιο χειρισμὸ θὰ προέκυπτε κοινωνικὸ πρόβλημα. Ὅχι μόνο γιὰτὶ θὰ μείωνε μὲ γρήγορο ρυθμὸ τοὺς συντελεστὲς ἀπασχολήσεως καὶ θὰ μεγάλωνε ἔτσι τὸ κοινωνικὸ κόστος ὑποδοχῆς καὶ ἀξιοποιήσεως τοῦ πλεονάσματος τοῦ γεωργικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἀλλὰ, κυρίως, γιὰτὶ θὰ ἔκανε ἀνεύθυνους τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν σημερινῶν ὑπευθύνων γιὰ τὴν παραγωγικὴ τους δραστηριότητα γεωργῶν. Εἶναι, ὅμως ἀναμφισβήτητο πὼς ἡ ἐμπειρία, ἡ πρωτοβουλία, ἡ ὑπευθυνότητα καὶ ἡ σκέψη τῶν γεωργῶν, μαζί μὲ τὴ χειρονακτικὴ τους ἐργασία, ἀποτελοῦν τὴν οὐσιαστικὴ ἀπαραίτητη ὑποδομὴ γιὰ τὴ λειτουργία τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς πρὸς ὄφελος τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ. Οἱ ἀναζητήσεις μας πρέπει νὰ στραφοῦν στὴν καθιέρωση σχημάτων πού νὰ διατηροῦν τὴν εὐθύνη τῶν γεωργῶν στὸ κύκλωμα παραγωγῆς, νὰ τοὺς διευκολύνουν στὶς ἐπιλογές τους, νὰ τοὺς βελτιώνουν τὴν τεχνικὴ καὶ ὀργανωτικὴ τους κατάρτιση καὶ ταυτόχρονα νὰ τοὺς δημιουργοῦν ἀποτελεσματικὴ διασύνδεση γιὰ τὴν οἰκονομικότερη χρησιμοποίηση τῶν μέσων παραγωγῆς, γιὰ τὴν ἄμεση πληροφόρηση καὶ γιὰ τὴν ἐμπορευματοποίηση τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Ἐτσι μόνο θὰ δημιουργηθεῖ ἡ ὑπεύθυνη ἀγροτικὴ κοινωνία τοῦ μέλλοντος, ἐθελοντικὰ ἐντεταγμένη σ' ἓνα συνεταιριστικὸ κίνημα μὲ παραγωγικὸ προσανατολισμό.

Ἀπὸ τὴν ἀνάλυση πού προηγήθηκε συμπεραίνεται πὼς οἱ προσπάθειες πρέπει νὰ ἀποβλέπουν στὴν σύζηση τῆς παραγωγικότητος τῆς γεωργικῆς γῆς, μὲ κατάλληλες ἐπιλογές στὸν τομέα τῶν καλλιεργειῶν, τῆς τεχνικῆς παραγωγῆς, τῆς χωροταξικῆς κατανομῆς τῶν γεωργικῶν δραστηριοτήτων καὶ κυρίως τῆς ὀργανώσεως τοῦ κυκλώματος παραγωγῆς καὶ ἐμπορευματοποιήσεως τῶν γεωργικῶν προϊόντων, μὲ τὴ δημιουργία πλαισίου θεσμῶν πού νὰ ἐπιτρέπουν στὶς γεωργικὲς ἐκμεταλλεύσεις τὴν οἰκονομικότερη ἐφαρμογὴ τῆς τεχνολογίας ἐκείνης πού, μὲ βάση τὴ διαθέσιμη ποσότητα γῆς, ἐξασφαλίζει ἱκανοποιητικὴ κλίμακα παραγωγῆς.

3.2. Μεθόδευση τῶν προσπαθειῶν.

Στὸ πλαίσιο τῶν θεσμῶν πού προαναφέραμε τὸ κυριαρχικὸ στοιχεῖο δὲν εἶναι ἡ μεγέθυνση τῆς ἰδιοκτησίας, πού καὶ δαπανηρὴ εἶναι καὶ περιορισμένου ἀποτελέσματος, λόγω τοῦ ποσοτικοῦ περιορισμοῦ τῶν ἔδαφικῶν πόρων καὶ τῆς πληθυσμιακῆς πίεσεως πού θὰ ἔχει ὁ γεωργικὸς τομέας τουλάχιστο γιὰ τὴν προσεχῆ εἰκασαετία. Τὰ στοιχεῖα πού κυριαρχοῦν εἶναι :

(α) Ἡ συγκέντρωση τῆς ἰδιοκτησίας τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων μὲ τὸν ἀναδασμὸ, γιὰ νὰ ἐντοπιστεῖ σ' ἓνα ἢ δύο ἀγροτεμάχια τὸ παραγωγικὸ ἐν-

διαφέρον του γεωργού και ή κατοχύρωση της άδαιρετότητος των άγροτεμαχίων στο μέλλον.

(β) Ἡ κατάργηση, κατά τὸ δυνατόν, τῶν φυσικῶν ὁρίων τῶν άγροτεμαχίων πού θά προκύψουν ἀπό τὸν άναδασμὸ γιά τή δημιουργία ένιαίων γεωργικῶν ζωνῶν.

(γ) Ἡ καθιέρωση πολιτικῆς γεωργικῆς άναπτύξεως κατά γεωργικῆς ζώνες, ὅπως θά προκύψουν ἀπό τή «φυσική» ένοποίηση τῶν έξ άναδασμοῦ άγροτεμαχίων.

(δ) Ἡ συνένωση τῶν γεωργῶν, πού κατέχουν άγροτεμάχια σέ μιὰ γεωργική ζώνη, σέ Παραγωγικούς Συνεταιρισμούς με ύπηρεσίες τεχνικῆς και ὀργανωτικῆς ύποστηρίξεως. Ἐτσι κάθε γεωργὸς με τὸ άγροτεμάχιο του, θά εὐρίσκεται έντεταγμένος στο πλαίσιο τῶν οικονομίων κλίμακος και στο σύστημα τεχνικῆς και ὀργανωτικῆς ύποστηρίξεως τῆς παραγωγῆς, πού καθορίζει ὁ Συνεταιρισμὸς στὸν ὀποιο άνήκει, χωρὶς νά χάνει τήν εὐθύνη γιά τή διεξαγωγή και γιά τὸ άποτελεσμα τῆς παραγωγικῆς του δραστηριότητος. Στο σύστημα αὐτὸ συνεργασίας πρέπει νά κατοχυρωθεῖ ένα ελάχιστο ὄριο άμοιβαίων ύποχρεώσεων και δικαιωμάτων, άπαραίτητο γιά τήν καλή λειτουργία του. Μεγάλη σημασία έχουν οί ύποχρεώσεις πού θά αναλαμβάνονται γιά τὰ συστήματα άμειψισποράς, γιά τὸ ελάχιστο ὄριο συνεχόμενης εκτάσεως ὀρισμένων καλλιεργειῶν, γιά τήν ύποχρεωτική άξιοποίηση τῆς γεωργικῆς γῆς τῆς ζώνης και γιά τὸ μέγεθος τῆς τελευταίας, γιά νά μπορέσει νά λειτουργήσει με άποτελεσματικότητα τὸ σύστημα τεχνικῆς και ὀργανωτικῆς ύποστηρίξεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς.

(ε) Συνένωση τῶν Παραγωγικῶν Συνεταιρισμῶν σέ εδελικτα σχήματα γιά νά μπορέσουν νά λειτουργήσουν με άποτελεσματικότητα σάν φορεῖς έμπορευματοποιήσεως τῶν γεωργικῶν προϊόντων και προμηθειίας τῶν βασικῆς σημασίας εἰσροῶν γιά τή γεωργική παραγωγή.

Ἐνα τέτοιο σύστημα θεσμῶν παρακάμπει τὰ μειονεκτήματα τῆς μικρῆς ιδιοκτησίας, κάνει πιὸ εὐκολη τή χρηματοδότηση τῆς άγροτικῆς οικονομίας και επιτρέπει τήν εὐκολώτερη προσαρμογή τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς στοὺς στόχους τῆς άγροτικῆς πολιτικῆς. Πράγματι εἶναι άφάνταστα πιὸ εὐκολο νά συντονιστεῖ ή παραγωγική δραστηριότητα 6.000 Παραγωγικῶν Συνεταιρισμῶν παρά 500.000 γεωργικῶν εκμεταλλεύσεων. Τά νούμερα αὐτὰ άποτελοῦν μιὰ έσκεμμένη τάξη μεγέθους. Ἐναλογιζόμεστε πὼς, με τὰ μέτρα διευκολύνσεως τῆς έξόδου ἀπό τὸ γεωργικὸ ἐπάγγελμα και με τή συστηματοποίηση τῆς γεωργικῆς άπογραφῆς, ὁ αριθμὸς τῶν γεωργικῶν εκμεταλλεύσεων θά διαμορφωθεῖ στὶς 750.000 περίπου. Τὶς πεδινές εκτάσεις γεωργικῆς γῆς και τὸ 50% περίπου ἀπό τὶς ήμορεινές, δηλαδή 20 ἀπό τὰ 35 εκατομμύρια στρέμματα γεωργικῆς γῆς πού διαθέτουμε, θά μπορούσαμε νά τὶς φανταστοῦμε ὀργανωμένες σέ ζώνες παραγωγῆς και κατ' επέκταση κάτω ἀπό τὸν έλεγχο τῶν Παραγωγικῶν Συνεταιρισμῶν. Με μέσο μέγεθος γεωργικῆς γῆς κατά Παραγωγικὸ Συνεταιρισμὸ τῆς τάξεως τῶν 3.500 στρεμμάτων, μέγεθος πού θά ποικίλει ανάλογα με τήν περιοχή και με τὸ καλλιεργητικὸ σύστημα πού θά εφαρμόζεται, θά προέκυπταν 6.000 Παρα-

γωγικοί Συνεταιρισμοί, ό κάθε ένας από τούς όποιους θά είχε, κατά μέσον όρο, περίπου 60 μέλη.

Ένα τέτοιο σχήμα δέν άποτελεϊ φάντασμα. Έντάσσεται στα πλαίσια τής έλληνικής πραγματικότητας. Ένας τόσο μεγάλος άριθμός Συνεταιρισμών ύπάρχει καί σήμερα. Έκείνο πού λείπει εΐναι ό παραγωγικός προσανατολισμός τούς, τó νομικό πλαίσιο πού θά τούς επέτρεπε νά κινηθούν με ευελιξία σάν έπιχειρηματικές μονάδες καί τó γενικότερο πλαίσιο προϋποθέσεων για νά ευδοκιμήσει ή προσπάθεια άναπροσανατολισμού τής δράσεώς τούς. Μ' αυτό τó τρόπο ή μεγαλύτερη άδυναμία τής έλληνικής γεωργίας, τó μικρό μέγεθος τής γεωργικής γής, θά έχει παραμεριστεί καί θά έχει άνοίξει όδός για νά ευδοκιμήσει ή προσπάθεια πού άφορά στην έπιλογή τής τεχνικής, τού βαθμού έντάσεως τής παραγωγικής διαδικασίας καί τού συστήματος άναδιαρθρώσεως τής παραγωγής για τή βελτίωση τού γεωργικού εισοδήματος. Γι' αυτή τή τελευταία προσπάθεια ύπάρχουν σήμερα εϋνοϊκές άντικειμενικές συνθήκες πού έπιτρέπουν τήν υϊóθητηση συστήματος κριτηρίων άξιολογήσεως πού εϋνοεί τή διοχέτευση περισσοτέρων πόρων στόν άγροτικό τομέα. Οί συνθήκες αυτές εΐναι : Η έλεύθερη κυκλοφορία τών γεωργικών προϊόντων μας στην ευρύτερη άγορά τής Κοινότητας, ή ύπαρξη κοινοτικού συστήματος παρεμβάσεων για τήν προστασία τής γεωργικής παραγωγής, ή δυνατότητα έγγυημένης έξειδικεύσεως στην παραγωγή ώρισμένων προϊόντων, τó κοινωνικό βάρος τού άγροτικού τομέα, ή συστηματοποίηση τής διεκδικήσεως τών λογικών συμφερόντων τής άγροτικής τάξεως με τή συνεταιριστική άνάπτυξη, ή πολιτική για σύμμετρη άνάπτυξη τού άγροτικού έλληνικού χώρου, ή Κοινοτική άρχή για έξασφάλιση ίσων ευκαιριών κοινωνικής εϋμερίας στόν πληθυσμό καί ή υλική ύποστήριξη τής γεωργίας από τήν Κοινότητα για τόν άναπροσανατολισμό τής γεωργικής παραγωγής.

4.— ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Τó έρώτημα πού τίθεται προκειμένου νά συστηματοποιηθεί ό άναπροσανατολισμός τών προσπαθειών, με κατεύθυνση τήν αύξηση τής κλίμακος παραγωγής τών γεωργικών έκμεταλλεύσεων, κάτω από συνθήκες οικονομικής άποτελεσματικότητας, εΐναι τó έξής : Ύπάρχουν άποδείξεις από τήν έλληνική πραγματικότητα πού νά πείθουν πώς μιá τέτοια κατεύθυνση εΐναι περιβαλλοντολογικά καί τεχνικά έφικτή καί οϊκονομικά συμφέρουσα ; Εΐναι σ' όλους γνωστή ή έντυπωσιακή πρόοδος τής τελευταίας εικοσαετίας στόν τομέα τών άποδόσεων τών καλλιεργειών, παρά τó γεγονός ότι ή ύποστήριξη τού Γεωργικού Τομέα από πλευρās γεωργικής έρεϋνης καί προγραμματισμού ύπήρξε όριακή καί περιπτωσιακή. Σ' ότι άφορά τή διερεϋνηση τής οικονομικότητας τής προσπάθειας αυτής, γνωρίζουμε όλοι μας πώς εΐναι άνύπαρκτη, άκόμα καί σήμερα, ή συστηματική διαδικασία άξιολογήσεως τών διαζευκτικών τεχνικών λύσεων ώστε νά προσδιορίζεται, για διαζευκτικά συστήματα τιμών καί διατομεακών καί περιφερειακών προτεραιοτήτων, ή ώφέλεια καί τó κόστος κάθε

τεχνικής λύσεως από πλευρᾶς ιδιωτικο-οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς. Μὴ ξεχνᾶμε πὼς ἡ ἴδρυση ἑνὸς Ἰνστιτούτου Γεωργοοικονομικῆς Ἑρεῦνης ἀποτελεῖ, ἀκόμα καὶ σήμερα, ὀριακὴ συζήτηση στὴ φιλολογία γεωργικῆς ἀναπτύξεως τῆς Χώρας μας.

Γιὰ τεκμηρίωση τῆς ἀπόψεως ὅτι ὑπάρχει τεχνικὴ ἐφικτὸτης ἐντυπωσιακῆς διευρύνσεως τῆς παραγωγικῆς δυναμικότητος τῆς γεωργικῆς γῆς καὶ τῆς ἰκανότητός της γιὰ ἀπορρόφηση ἐργαστικοῦ δυναμικοῦ, παρουσιάζονται, στὴ συνέχεια, ἡ παραγωγικότητα τῆς γῆς καὶ τῆς ἐργασίας καὶ οἱ συντελεστὲς ἀπασχολήσεως γιὰ ὀρισμένες καλλιέργειες καὶ τεχνικὲς παραγωγῆς, ὅπως προέκυψαν, σὰν μέσοι ὄροι ὀλοκλήρου τῆς Χώρας, ἀπὸ τὴν ἐπεξεργασία τῶν στοιχείων Φυτικῆς Παραγωγῆς τοῦ ἔτους 1974:

Καλλιέργειες	Παραγωγικότητα σὲ		Συντελεστής Ἀπασχολή- σεως Ἡμ. ἐργ./στρέμ.
	Ἀκαθάρ. Δρχ./ στρέμ.	Ἀξία Παραγ. Δρχ./ἡμ. ἐργ.	
. Σιτάρι	1.115	1.054	1,06
. Καλαμπόκι	1.648	440	3,75
. Ρύζι	3.742	1.024	3,66
. Μηδικὴ ποτιστικὴ	2.679	639	4,20
. Καπνὸς	5.614	210	26,75
. Βαμβάκι	3.874	492	7,87
. Τομάτα : Πρώιμη	21.630	660	32,80
» Ὕψιμη	16.093	692	23,20
» Βιομηχανοποιήσιμος	8.024	392	20,40
» Χαμηλῆς καλύψεως	39.375	1.238	31,80
» Θερμοκηπίων	67.361	971	69,30
. Ἀγγούρι : Χαμηλῆς καλύψεως	39.149	975	40,10
» Θερμοκηπίων	120.238	1.894	63,50
. Γαρούφαλλα σὲ θερμοκήπια	103.248	497	207,50
. Τριαντάφυλλα σὲ »	627.500	2.761	227,30
. Ἐπιτραπέζια σταφύλια	7.691	662	11,62
. Μπανάνες	93.223	4.241	22,00
. Κίτρα	14.755	1.335	6,70
. Ἀχλάδια Οὐίλιαμς	12.605	1.423	8,90
. Βερύκοκκα Μπεμπέκου	12.995	880	14,80
. Πορτοκάλια Βαλέντσια	8.516	725	11,80
. Πορτοκάλια κοινὰ	4.474	478	9,30
. Λεμόνια	6.578	578	11,40
Σύνολο Φυτικῆς Παραγωγῆς	2.378	484	4,90

Μὲ βάση τὰ στοιχεῖα τοῦ ἔτους 1974, θεμελιώνονται οἱ ἑξῆς σκέψεις :

—Ἡ Ἀκαθάριστη Ἀξία τῆς Φυτικῆς Παραγωγῆς, πού ὑπολογίστηκε σὲ 85 δισεκατομμύρια δρχ., ἀντιστοιχεῖ, μὲ βάση τὴν παραγωγικότητα τῆς γῆς πού διαμορφώθηκε αὐτὸ τὸ χρόνο, σὲ 77 ἑκατομμύρια στρέμματα σιτάρι, δηλ. κάτι περισσότερο ἀπὸ δύο φορές τὴ γεωργικὴ γῆ πού διαθέτουμε ἢ σὲ 10 ἑκατομμύρια στρέμματα κηπευτικῶν, δηλ. λιγώτερο ἀπὸ τὸ $\frac{1}{3}$ τῆς διαθέσιμου γεωργικῆς ἢ σὲ 1,3 ἑκατομμύρια στρέμματα κηπευτικῶν σὲ θερμοκήπια δηλ. κάτι λιγώτερο ἀπὸ 4% τῆς διαθέσιμου γεωργικῆς γῆς.

—Ἡ συνολικὴ ἀπασχόληση στὴ Φυτικὴ Παραγωγή, πού ὑπολογίστηκε σὲ 175 ἑκατομμύρια ἡμέρες ἐργασίας, μὲ βάση τὸν συντελεστὴ ἀπασχολήσεως πού διαμορφώθηκε αὐτὸ τὸ χρόνο, ἀντιστοιχεῖ σὲ 165 ἑκατομμύρια στρέμματα σιτάρι, δηλ. σχεδὸν πέντε φορές τὴ γεωργικὴ γῆ πού διαθέτουμε, ἢ σὲ 16 ἑκατομμύρια στρέμματα κηπευτικῶν, δηλ. 40% περίπου τῆς γεωργικῆς γῆς ἢ σὲ 2,5 ἑκατομμύρια στρέμματα κηπευτικῶν σὲ θερμοκήπια, δηλ. 7% περίπου τῆς γεωργικῆς γῆς.

—Ἐνα στρέμμα κηπευτικῶν (ἀγγούρι) σὲ θερμοκήπια, μὲ βάση τὴν παραγωγικότητα τῆς γῆς καὶ τὴν ἀπασχόληση, ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸν ἐξῆς ἀριθμὸ στρεμμάτων διαφόρων καλλιεργειῶν :

Καλλιεργεῖες	Στρέμματα πού ἀντιστοιχοῦν μὲ βάση* :	
	Τὴν Ἀκαθάριστη Ἀξία Παραγωγῆς	Τὸν συντελεστὴ ἀπασχολήσεως
. Σιτόρι μαλακὸ	108 (562)	60 (214)
. Καλαμπόκι	73 (380)	17 (60)
. Μηδικὴ ποτιστικὴ	45 (324)	15 (54)
. Βαμβάκι	31 (162)	8 (29)
. Καπνὸς	21 (112)	3 (9)
. Κηπευτικὰ	14 (72)	6 (21)
. Λεμόνια	18 (95)	6 (20)

* Οἱ ἀριθμοὶ σὲ παρένθεση εἶναι οἱ ἀντιστοιχίες μὲ 1 στρέμμα γαρύφαλλα σὲ θερμοκήπια.

— Μὲ βάση τὸν ἀριθμὸ τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων (1.047,000) προκύπτει μέσο μέγεθος γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως, μετρημένο σὲ ἔκταση γεωργικῆς γῆς, Ἀκαθάριστη Ἀξία Παραγωγῆς καὶ ἀξιοποιουμένη ἐργασία, ἀντιστοίχως, τῆς τάξεως τῶν 34 στρεμμάτων, 82.000 δρχ. καὶ 170 ἡμερῶν ἐργασίας. Τὸ μέγεθος τῆς γεωργικῆς γῆς πού θὰ μπορούσε νὰ ἐξασφαλίσαι τὸ ἴδιο μέγεθος Ἀκαθάριστης Ἀξίας Παραγωγῆς καὶ Ἀπασχολήσεως ἀντιστοιχεῖ στὸν ἐξῆς ἀριθμὸ στρεμμάτων διαφόρων καλλιεργειῶν :

Μέσο μέγεθος σέ στρέμματα με βάση :

Καλλιέργειες	Τὴν Ἀκαθάριστη Ἀξία Παραγωγῆς	Τὴν ἀπασχόληση
.. Σιτάρι	74	160
.. Καλαμπόκι	50	45
.. Μηδική ποτιστική	31	40
.. Βαμβάκι	21	22
.. Καπνός	15	7
.. Κηπευτικά ὑπαίθρου	10	16
.. Λεμόνια	13	15
.. Τομάτα σέ θερμοκήπια	1,20	2,5
.. Ἀγγούρι σέ »	0,70	2,7
.. Τριαντάφυλλα σέ »	0,13	0,8

— Ἡ χρησιμοποίηση σπόρου ὑβριδίων στὸ ποτιστικὸ καλαμπόκι αὐξάνει τὴν ἀπόδοση, κατὰ 46% ποὺ σημαίνει πὼς τὰ 88.000 στρέμματα ποὺ καλλιεργήθηκαν με ποτιστικὸ καλαμπόκι καὶ με ντόπιες ποικιλίες θὰ μπορούσαν νὰ δώσουν 2.129 δρχ./στρέμμα ἀντὶ 1.411 δρχ./στρέμμα δηλ. ἐπὶ πλέον συνολικὴ Ἀκαθάριστη Ἀξία Παραγωγῆς τῆς τάξεως τῶν 60 ἑκατομμυρίων δρχ. Ἡ ἴδια βελτίωση γιὰ τὸ ξηρικὸ καλαμπόκι θὰ μπορούσε νὰ αὐξήσει τὴν ἀπόδοση ἀπὸ 608 σέ 1.435 δρχ./στρέμμα, με συνολικὴ ὠφέλεια γιὰ τὰ 106.000 στρέμματα ποὺ καλλιεργήθηκαν με ξηρικὸ καλαμπόκι καὶ με ντόπιες ποικιλίες τῆς τάξεως τῶν 90 ἑκατ. δρχ. Δηλαδή με μιὰ πρόσθετη δαπάνη γιὰ τὴν χρησιμοποίηση σπόρου ὑβριδίου στὰ 194.000 στρέμματα τῆς τάξεως τῶν 7 ἑκατ. δρχ. θὰ εἶχαμε συνολικὴ ὠφέλεια τῆς τάξεως τῶν 150 ἑκατ. δρχ.

— Τὰ σιτηρὰ ἀπασχολοῦν τὸ 44,4% τῆς γεωργικῆς γῆς, δίνουν 24% τῆς Ἀκαθάριστης Ἀξίας Φυτικῆς Παραγωγῆς καὶ προσδιορίζουν μόνο 13,5% τῆς ἀπασχολήσεως. Τὰ Βιομηχανικὰ Φυτὰ, ἢ Ἀμπελοργία καὶ ἢ Δενδροκομία ἀπασχολοῦν 35,4% τῆς γεωργικῆς γῆς, δίνουν 49,5% τῆς Ἀκαθάριστης Ἀξίας Φυτικῆς Παραγωγῆς καὶ προσδιορίζουν τὸ 65,6% τῆς ἀπασχολήσεως. Τὰ Κηπευτικὰ μόνον τους, με 3,6% τῆς γεωργικῆς γῆς, δίνουν 13% τῆς Ἀκαθάριστης Ἀξίας Φυτικῆς Παραγωγῆς καὶ προσδιορίζουν 11% τῆς ἀπασχολήσεως. Εἰδικώτερα ἢ συμβολὴ τῶν διαφόρων ομάδων καλλιεργειῶν στὴν ἔκταση, στὴν Ἀκαθ. Ἀξία Παραγωγῆς καὶ στὴν ἀπασχόληση παρουσιάζεται ὡς ἑξῆς :

Καλλιέργειες	Έκατοστιαία συμμετοχή στην:		
	Έκταση	Άκαθ. Άξια Παραγωγής	Άπασχό- ληση
. Σιτάρι	26,10	12,3	5,7
. Ρύζι	0,60	0,9	0,4
. Λοιπά σιτηρά	17,70	10,8	6,4
. Κτηνοτροφικά φυτά	12,20	8,0	7,0
. Βρώσιμα όσπρια	2,00	1,8	1,6
. Βιομηχανικά φυτά	8,00	15,0	21,4
. Άρωματικά »	0,3	0,1	0,1
. Μποστανικά	0,60	1,9	1,0
. Κηπευτικά	3,60	13,0	11,0
. Άνθοκομία	0,01	0,6	0,2
. Άμπελουργία	5,00	9,4	10,3
. Δενδροκομία	22,90	24,7	33,9
. Φυτώρια	0,01	0,4	0,4
. Σποροπαραγωγή	1,25	1,1	0,6
Σύνολο Φυτικής Παρα- γωγής	100,00	100,0	100,0

Άπό τὰ στοιχεῖα αὐτὰ καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ τὸ εὖρος διακυμάνσεως ποὺ παρουσιάζουν οἱ συντελεστὲς ἀπασχολήσεως καὶ οἱ δείκτες παραγωγικότητος τῆς γεωργικῆς γῆς γιὰ τὶς διάφορες καλλιέργειες, συνάγεται πὼς ἡ προγραμματισμένη ἀναδιάρθρωση τῶν καλλιεργειῶν μπόρεῖ, μὲ τὴν αὐτὴ ἔκταση γεωργικῆς γῆς, νὰ ἐπιφέρει σοβαρὴ αὐξηση στὸ Προϊὸν καὶ στὴν ἀπασχόληση τοῦ Γεωργικοῦ Τομέα. Κατὰ συνέπεια, ἡ μελετημένη αὐξηση καὶ ἀναδιάρθρωση τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, σύμφωνα μὲ τὶς προοπτικὲς ποὺ θὰ προκύψουν ἀπὸ τὴ διερεύνηση τῆς ζήτησεως πρωτογενῶν καὶ μεταποιημένων γεωργικῶν προϊόντων στὴν ἐθνικὴ καὶ τὴν κοινοτικὴ ἀγορὰ καὶ στὴν ἀγορὰ τῶν χωρῶν τοῦ τρίτου κόσμου, ἀφήνει μεγάλα περιθώρια μεγεθύνσεως τῆς κλίμακος παραγωγῆς τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων ἐὰν ἐπιδιωχτεῖ διεύρυνση τῆς ζήτησεως τῶν προϊόντων ὑψηλῆς εἰσοδηματικῆς ἱκανότητος καὶ ἀξιοποίη-
ση αὐτῆς τῆς δυναμικότητος κατὰ τρόπο τεχνολογικὰ ἀποτελεσματικὸ καὶ οἰκονομικὰ συμφέροντα.

5.— ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ἡ λύση τοῦ γεωργικοῦ προβλήματος δὲν μπορεῖ νὰ προκύψει μόνο μὲ τὴν μεγέθυνση τῆς γεωργικῆς γῆς τῶν ἐκμεταλλεύσεων. Αὐτὴ ἢ προσπάθεια ὀπωσδήποτε συμβάλλει στὴ λύση τοῦ γεωργικοῦ προβλήματος κατὰ τὸ μέτρο πού εἶναι ἐφικτή. Ἡ ἐφικτότης ὅμως αὐτῆς τῆς προσπάθειας, γιὰ λόγους ποσοτικῶν περιορισμῶν στοὺς ἔδαφικούς πόρους, γιὰ λόγους κοινωνικῶν καὶ ψυχολογικῶν προκαταλήψεων σχετικὰ μὲ τὴν ἀγροτικὴ ἰδιοκτησία καὶ ἀκόμη γιὰ λόγους πληθυσμιακῆς πιέσεως στὸν ἀγροτικὸ τομέα, εἶναι περιορισμένη.

Ἐξ ἄλλου, προσπάθεια πού θὰ ἀπέβλεπε στὴ δημιουργία εὐελίκτων καὶ οἰκονομικὰ ἀποτελεσματικῶν Νομικῶν Προσώπων πού θὰ ἀναλάμβαναν, γιὰ λογαριασμό τῶν γεωργῶν, νὰ καλλιεργοῦν τὰ χωράφια τους καὶ νὰ τοὺς δίνουν, μὲ μορφή ἐνοικίου ἢ μερίσματος ἢ ἐκκαθαρίσεως, τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παραγωγικῆς δραστηριότητός τους, εἶναι κοινωνικὰ ἐπιζήμια γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας, ἐπειδὴ θὰ μετέτρεπε τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν γεωργῶν μας σὲ ἀγροτεμάχια ἢ ἐκμισθωτὲς γῆς.

Θεωροῦμε σὰν ἐφικτὰ οἰκονομικὰ, ὀργανωτικὰ καὶ κοινωνικὰ τὴν ἐξῆς λύση: Συγκέντρωση τῆς γεωργικῆς γῆς κάθε ἐκμεταλλεύσεως σὲ ἓνα ἢ δύο, δὲν ἔχει σημασία ἂν εἶναι μικρὰ ἢ μεγάλα, ἀγροτεμάχια. Καθορισμὸς γεωργικῶν ζωνῶν πού θὰ προκύψουν ἀπὸ τὰ ἐξ ἀναδασμοῦ ἀγροτεμάχια καὶ ἀπὸ τὴν κατάργηση, κατὰ τὸ δυνατόν, τῶν φυσικῶν ὁρίων τους γιὰ εὐκολὴ καὶ οἰκονομικὴ διεξαγωγή, μὲ τὴν κατάλληλη τεχνικὴ, τῶν καλλιεργητικῶν πράξεων. Δημιουργία ἑνὸς Παραγωγικοῦ Συνεταιρισμοῦ κατὰ γεωργικὴ ζώνη, ἱκανοῦ νὰ δώσει ἐπαρκῆ τεχνικὴ καὶ ὀργανωτικὴ ὑποστήριξη στοὺς γεωργοὺς πού ἔχουν ἀγροτεμάχια σ' αὐτὴ γιὰ τὴν ἀξιοποίησίν της. Διασύνδεση τῶν Παραγωγικῶν Συνεταιρισμῶν σὲ ἄλλα εὐελίκτα σχήματα, ἱκανὰ νὰ λειτουργήσουν σὰν φορεῖς ἐμπορευματοποιήσεως τῶν γεωργικῶν προϊόντων καὶ προμηθείας τῶν βασικῶν εἰσροῶν τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Μὲ τὴν λύση αὐτὴ παρακάμπτεται ἡ βασικὴ ἀδυναμία τῆς ἐλληνικῆς γεωργίας, τὸ μικρὸ μέγεθος τῆς γεωργικῆς γῆς τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων γιὰ τὴν ἐκτέλεση μὲ τὴν ἐκτασὴ πού διαθέτει, ἀνήκει σ' ἓνα συστηματοποιημένο συνεταιριστικὸ πλαίσιο οἰκονομικῶν κλίμακος γιὰ τεχνικὴ καὶ ὀργανωτικὴ ὑποστήριξη μὲ ἀμφίπλευρες ὑποχρεώσεις καὶ δικαιώματα. Ἄν οἰγεται ἔτσι ὁ δρόμος γιὰ τὴν αὐξηση τῆς παραγωγικότητος τῆς γῆς μὲ τὴν ἀνάπτυξη ἑνὸς συστήματος παραγωγῆς, ἀξιολογήσεως, διαδόσεως καὶ ἀφομοιώσεως συγχρόνου τεχνολογίας στὴ φάση τῆς παραγωγῆς καὶ τῆς ἐμπορευματοποιήσεως τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Γιὰ νὰ εὐδοκίμησει μιὰ τέτοια προσπάθεια χρειάζεται νὰ γίνουν πολλά, ἀλλὰ ὀπωσδήποτε κατορθωτά. Θὰ προσπαθήσουμε ἐδῶ νὰ διατυπώσουμε μερικὲς προτάσεις, ἀκατέργαστες ἀκόμα σ' αὐτὴ τὴ φάση, σὰν προϊόν τοῦ προβληματισμοῦ μας πάνω στὸ ἀγροτικὸ πρόβλημα :

(α) Ἀναγνώριση τοῦ Προβλήματος. Ἐκεῖνο πού ἐπιφέρει περισσότερο εἶναι νὰ γίνῃ μιὰ ἀπλὴ, ἀλλὰ προσεγμένη, ἀπογραφὴ τοῦ δυναμικοῦ τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων γιὰ νὰ προκύψῃ ἓνα μητρώο ἀγροτῶν στὸ ὁποῖο νὰ ὑπάρχουν στοιχεῖα ἡλικίας, μορφώσεως, συμπληρωματικῆς ἀπασχολήσεως, διαδοχῆς στὸ γεωργικὸ ἐπάγγελμα καὶ παραγωγικῆς δομῆς τῶν

έκμεταλλεύσεων. Έτσι μόνο θα πάψουμε να κάνουμε υποθέσεις και θα μεθοδεύσουμε τις προσπάθειές μας και τη σκέψη μας πάνω σε συγκεκριμένες καταστάσεις, τις καταστάσεις εκείνες που θέλουμε να βελτιώσουμε. Το θέμα είναι σοβαρό και δέν μπορεί να στηριχτεί σε προέκταση αποτελεσμάτων μεμονωμένων μελετών με βάση τυχαία ή συστηματικά δείγματα που αφορούν συγκεκριμένο χώρο και μικρό αριθμό γεωργικών εκμεταλλεύσεων. Χρειάζεται απογραφή. Από το αποτέλεσμα μιας τέτοιας απογραφής θα συγκεκριμενοποιηθούν οι δυνατότητες για μεγέθυνση της γεωργικής γής των γεωργικών εκμεταλλεύσεων με τη διευκόλυνση της εξόδου των ηλικιωμένων και στερουμένων διαδοχής γεωργών από το γεωργικό επάγγελμα και με την καθιέρωση ενός συστήματος αγοραπωλησιών και ένοικιάσεως γής. Τα αποτελέσματα που θα προκύψουν θα θεμελιώσουν και τις ειδικότερες προτάσεις που θα υποβληθούν στην ΕΟΚ, σ' εφαρμογή των προγραμμάτων έκσυγχρονισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και έθελουσίας εξόδου από το γεωργικό επάγγελμα.

(β) Άναδασμός της γεωργικής γής, για να προκύψουν δύο-τρία αγροτεμάχια γεωργικής γής κατά εκμετάλλευση και νομική κατοχύρωση της άδαιρετότητός τους στο μέλλον. Στην προσπάθεια αυτή χρειάζεται να διοχετευθούν, με απόλυτη προτεραιότητα, έπαρκεις πόροι γιατί πρόκειται για έργο υποδομικό, προϋπόθεση για όλες τις άλλες παρεμβάσεις που αφορούν στην όργάνωση της γεωργικής παραγωγής.

(γ) Άναγνώριση γεωργικών ζωνών ανάπτυξεως, που θα προκύψουν από τα έξ αναδασμού αγροτεμάχια. Η προσπάθεια θα αφορά, βασικά, στις πεδινές και ήμιορεινές εκτάσεις με απόλυτη προτεραιότητα στις περιοχές των μεγάλων έγγειοβελτιωτικών έργων. Η προσπάθεια για τη γεωργική αξιοποίηση των γεωργικών ζωνών πρέπει να έχει οργανική σύνδεση με το πρόγραμμα αναδιαρθρώσεως των καλλιεργειών, με τη δεοντολογική κατανομή των γεωργικών δραστηριοτήτων στον έλληνικό χώρο και με το κύκλωμα προγραμματισμού περιφερειακής ανάπτυξεως. Κατά συνέπεια, για να εκτιμηθούν οι βασικές παράμετροι της γεωργικής αξιοποίησεως των ζωνών απαιτείται η καθιέρωση συστήματος κριτηρίων αξιολογήσεως για την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών και η μελέτη της χωροταξικής κατανομής του συγκεκριμένου συστήματος καλλιεργειών και έκτροφών ανάλογα με τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των επί μέρους περιφερειών και τους ειδικότερους περιφερειακούς στόχους σ' ότι αφορά το εισόδημα, την απασχόληση, την όργάνωση του περιβάλλοντος και την πυκνότητα του πληθυσμού.

(δ) Δημιουργία Παραγωγικών Συνεταιρισμών, καθ' ένας από τους οποίους θα αναλάβει την ευθύνη της τεχνικής και όργανωτικής υποστηρίξεως των γεωργών για την αξιοποίηση της γεωργικής ζώνης που συνθέτουν τα αγροτεμάχια των μελών του. Για να ευδοκιμήσει η προσπάθεια αυτή χρειάζεται προσαρμογή του νομικού πλαισίου των συνεταιρισμών για να κατοχυρωθεί η ευελιξία που απαιτείται να έχουν, σαν επιχειρηματικές μονάδες παραγωγής, στη λήψη και στην εφαρμογή των αποφάσεών τους. Οι Παραγωγικοί

Συνεταιρισμοὶ δὲν θὰ ὑποκαταστήσουν τοὺς γεωργοὺς ἀλλὰ ἀπλῶς θὰ τοὺς παρέχουν τεχνικὴ καὶ ὀργανωτικὴ ὑποστήριξη στὰ πλαίσια ἑνὸς συστήματος ἀμοιβαίων ὑποχρεώσεων καὶ δικαιωμάτων ποὺ θὰ ἐξασφαλίζουν τὴν καλὴ λειτουργία τους.

(ε) Δραστηριοποίηση τῆς Γεωργικῆς-Τεχνικῆς Ἐρεῦνης καὶ προσαρμογὴ τῆς στὶς πραγματικὲς ἀνάγκες τῆς γεωργικῆς ἀναπτύξεως. Πρέπει, μὲ βάση τὶς προτεραιότητες ποὺ προσδιορίζονται ἀπὸ τὸ μακροχρόνιο διακρατικὸ προγραμματισμὸ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς καὶ ἀπὸ τὶς διαπεριφερειακὲς προτεραιότητες ποὺ προσδιορίζονται ἀπὸ τὴ χωροθέτησὴ τῆς σὲ ἔθνικὸ ἐπίπεδο, νὰ προκύψουν «σαφεῖς ὄροι ἐντολῆς» γιὰ τὴν ἔρευνα, γιὰ νὰ μπορέσει ἔτσι νὰ συμβάλει προσχεδιασμένα στὴ γενικώτερη προσπάθεια γεωργικῆς ἀναπτύξεως. Ἐκτὸς τῆς ἀποψη αὐτῆς ἡ κατάσταση εἶναι ἀπαγορευτικὴ. Ἡ ἔρευνητικὴ δραστηριότητα, στὴν ἔκταση ποὺ ὑπάρχει, εἶναι ἀσυντόνιστη καὶ περιπτωσιακὰ συνδεδεμένη μὲ τὰ καίρια προβλήματα τῆς γεωργίας. Ἐρωτούσαμε, γιὰ παράδειγμα, πόσοι καθηγητὲς ἢ ἄλλοι ἐπιστήμονες ἐργάζονται σήμερα στὶς Γεωπονικὲς Σχολὲς πάνω στὰ ἐκτὸς ἐποχῆς κηπευτικά, θὰ παίρναμε ἀπάντηση ἀπογορευτικὴ. Κι' ὅμως εἶναι ὁ κλάδος ἐκεῖνος ποὺ θέλουμε καὶ μπορούμε νὰ προωθῆσουμε περισσότερο, γιατί καὶ δυναμικὸς παρουσιάζεται στὰ πλαίσια τῆς Ε.Ο.Κ. καὶ ἀποφασιστικῆς σημασίας εἶναι γιὰ τὴ βελτίωση τῆς κλίμακος παραγωγῆς τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων, κάτω ἀπὸ συνθήκες μικρῆς ἰδιοκτησίας.

(στ) Ἀνάπτυξη τῆς Γεωργοοικονομικῆς Ἐρεῦνης γιὰ νὰ καθιερωθεῖ στὴ διαδικασία λήψεως ἀποφάσεων ἕνα σύστημα ἀξιολογήσεως, σὲ ἐπίπεδο μικρο καὶ μακροοικονομικὸ, τῶν δυνατῶν λύσεων ποὺ προτείνει ἡ γεωργικὴ τεχνικὴ ἔρευνα στὰ πλαίσια μιᾶς κλίμακος διαπεριφερειακῶν, διατομεακῶν καὶ διακλαδικῶν προτεραιοτήτων. Μεγάλῃ σημασίᾳ πρέπει νὰ δοθεῖ ἀπὸ τὴ γεωργικὴ παιδεία στὰ προβλήματα ποὺ συνδέονται μὲ τὴν καθολικὴ ἀνάπτυξη περιοχῶν, μὲ τὶς κοινωνικὲς πλευρὲς τῆς γεωργικῆς ἀναπτύξεως, μὲ τὴ συνεταιριστικὴ οἰκονομία καὶ εἰδικώτερα μὲ τὴν ὀργάνωση καὶ διαχείριση τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων. Αἰσθανόμεστε ντροπὴ νὰ σημειώσουμε ἐδῶ, γιὰ εὐρύτερη ἐνημέρωση, μερικὰ παραδείγματα ἀπὸ τὶς προόδους μας πάνω σ' αὐτὸ τὸν τομέα : (i) Δὲν ἔχει ἀκόμα ὀριμᾶσει ἡ ἰδέα τῆς ἰδρύσεως ἑνὸς Ἰνστιτούτου Γεωργικῆς Οἰκονομικῆς Ἐρεῦνης στὴ Χώρα μας. (ii) Στὴ Γεωπονικὴ Σχολὴ ὑπάρχει μιὰ ἔδρα, γιὰ νὰ περιλάβει : Οἰκονομικὴ τῆς Γεωργικῆς Παραγωγῆς, Διαχείριση Γεωργικῶν Ἐκμεταλλεύσεων, Ἀγροτικὴ Πολιτικὴ, Γεωργικὴ Κοινωνιολογία, Γεωργικὸ Δίκαιο, Συνεταιριστικὴ Οἰκονομία, Ἐμπορία Γεωργικῶν Προϊόντων, Οἰκονομικὴ Γεωργικῆς Ἀναπτύξεως καὶ Οἰκονομικὴ τῶν Φυσικῶν Πόρων. (iii) Στὶς Πανεπιστημιακὲς Σχολὲς οἰκονομικῆς κατευθύνσεως δὲν ὑπάρχουν ἔδρες Γεωργικῆς Οἰκονομίας (σὲ μερικὲς ὑπάρχει μόνον μάθημα), παρὰ τὸ γεγονός ὅτι οἱ πτυχιούχοι τῶν Σχολῶν αὐτῶν ἀσχολοῦνται μὲ τὴν οἰκονομικὴ μελέτη τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς καὶ ὀρισμένοι μάλιστα κατέχουν καὶ καίριες θέσεις, ὅπως συμβαίνει στὴν Ἀγροτικὴ Τράπεζα, ποὺ διευθύνουν ὅλα τῆς τὰ Ὑποκαταστήματα.

(ζ) Διεύρυνση και δραστηριοποίηση τῶν Ὑπηρεσιῶν Γεωργικῶν Ἐφαρμογῶν και Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως και διασύνδεσή τους με τίς ἀντίστοιχες Ὑπηρεσίες πού θά δημιουργηθοῦν στίς Συνεταιριστικές Ὄργανώσεις γιά νά υπάρξει συμπληρωματικότητα ἐνεργειῶν στήν προσπάθεια ἐπαγγελματικῆς προπαρασκευῆς τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τοῦ ἀγροτικοῦ τομέα. Οἱ Ὑπηρεσίες αὐτές γιά νά ἐκπληρώσουν τόν προορισμό τους πρέπει νά ἀποτελοῦν ἕνα εἶδος συνδετικοῦ ἀγωγοῦ ἀμφιρρόπου ροῆς, ἀπό τήν τεχνική και οἰκονομική γεωργική ἔρευνα πρὸς τὸ ἀγροτικό περιβάλλον και ἀπό τὸ ἀγροτικό περιβάλλον πρὸς τίς Ὑπηρεσίες Γεωργικῆς Ἐρέυνας.

(η) Λεπτομερειακή ἔρευνα τῆς ζήτησεως πρωτογενῶν και μεταποιημένων γεωργικῶν προϊόντων γιά νά φανοῦν οἱ δυνατότητες προωθήσεως τῆς παραγωγῆς προϊόντων ὑψηλῆς εἰσοδηματικῆς ἰκανότητος και γιά νά προσδιοριστοῦν ἀντικειμενικά κίνητρα ἀξίσεως και ἀναδιαρθρώσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς πάνω σέ βάσεις τεχνολογικά ἀποτελεσματικές και οἰκονομικά συμφέρουσες.

(θ) Ἐνσωμάτωση στό πρῶτο μεταδικτατορικό πενταετές Πρόγραμμα Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως, με σωστό τρόπο, ὅλων τῶν ἀλλαγῶν πού κρίνονται ἀπαραίτητες. Ἀρκεῖ αὐτές οἱ ἀλλαγές νά ἀποτελοῦν ἐκδηλωμένες πεποιθήσεις τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου και ὄχι ἀπλές προθέσεις τῶν προγραμματιστῶν. Γι' αὐτὸ χρειάζεται νά συζητηθοῦν εὐρύτερα τὰ θέματα, γιά νά καταλάβει ὁ καθ' ἕνας τὸ ρόλο του, τὰ δικαιώματά του και τίς ὑποχρεώσεις του.